

ВІРА ГУПАЛО

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ НА ВОЛИНІ

Волинська археологічна експедиція Інституту суспільних наук АН України проводила розвідкові роботи по пошуку нових пам'яток у Ківерцівському і Ратнівському районах Волинської області.

У Ківерцівському районі роботи проводилися в басейнах рік Млинок, Кормин (права притока р.Стир) і Путилівки (ліва притока р.Горинь). Значну кількість пам'яток виявлено в околицях с.Берестяне. Як відомо, перші кроки по пошуку старожитностей у важкодоступних заболочених околицях с.Берестяного розпочав ще у довоєнний час Я.Фітцке. У 1938 р. ним був розкопаний курганний могильник. Однак, крім короткого повідомлення про сам факт розкопок [1], ніяких даних про здобутий матеріал не збереглося. Під час опитування старожилів встановлено, що поховання, які містили тілопокладення і були розкопані Я.Фітцке, знаходилися в урочищі Коросно на південній окраїні довоєнного с.Берестяне.

З 1983 р. зусиллями автора розпочато планомірне обстеження території довкола с.Берестяне, котре оточене частково осушеними болотами і лісовими масивами. За час з 1983 по 1988 рр. виявлено 10 пам'яток, три з котрих розкопано [2]. У ході пошукових робіт у 1991 р. відкрито ще п'ять об'єктів.

На віддалі 2,5 км на схід від села, в лісі, в уроч. Сіножатки знаходиться курганний могильник, розташований на невеликому підвищенні, що тягнеться вздовж заболоченої низовини лівого берега р.Кормин. Могильник нараховує 10 курганів з діаметром основи насипу 25-30 м, при висоті – 1,5-2 м (рис.1Б).

На північно-західній околиці села на природньому пагорбі, що підвищується над заболоченою низовиною правого берега р.Млинок, зафіксовано залишки поселення, котре займає територію приватних садиб і школи. На площі 300 x 100 м зібрано фрагменти кружальних горщиків XII-XIII ст., крем'яні знаряддя з дрібним ретушуванням.

На віддалі 1,5 км на північний захід від села в уроч. Голови (Партизанське лісництво) виявлено курганний могильник, розташований в лісі на незначному підвищенні в 300 м від шосе Берестяне-Ківерці. Могильник нараховує 21 курган; насипи розміщені групою із загальною орієнтацією по лінії північ-південь. Археологічне дослідження могильника розпочалося у 1991 р. і на даний час продовжується.

Одинокий курган зафіксовано в лісі в уроч. Смолярня на віддалі 3 км на південний захід від села. Діаметр насипу – 8 м при висоті 0,5 м. Курган розташований на віддалі 800-1000 м на північний захід від досліджуваного в 1984-1985 рр. курганного могильника в уроч. Майдан [3].

На відстані 3,5 км на північний захід від села в уроч. Бичалка відкрито городище підпрямокутної форми площею близько 200 x 300 м, що знаходиться на підвищенні, яке з заходу і сходу оточене болотом (сьогодні майже осушеним), з півдня – заболоченою низовиною безіменної річки. З північного напольного боку городище захищене подвійним валом. Найбільшої висоти (5-8

м з дна рову) вали досягають посередині своєї довжини. Між валами є рів шириною біля 10 м. Ближче до східного краю городища простежується розрив у валах шириною біля 5 м (очевидно, в'їзд на городище). З північного боку городища, майже біля валу, прокладено канал в напрямку до ставів у с.Лопатень. Канал і розчистка бульдозером території довкола городища остаточно знищили культурний шар навколишнього пригороду, лише місцями в ході шурфування вдалося зафіксувати поодинокі фрагменти кружальної кераміки. На внутрішньому валі городища відзначено ями від землянок воєнного часу. Територія городища ближче до валу вкрита густим мішаним лісом і кущами; центральна частина зайнята під сінокіс. На віддалі 20 м на південний захід від розриву внутрішнього валу закладено два шурфи, якими встановлено, що культурний шар, потужністю 0,3 м, залягає відразу під тонкою (2-3 см) верствою дерну і відзначається дуже високою насиченістю. Знайдено значну кількість фрагментів гончарних горщиків, ніж і брусок до нього, гранчасту намистину призматичної форми зі скла з домішками марганцю (Рис.2). На основі речового матеріалу городище датується кінцем X – I пол. XI ст.

На південно-західній околиці села Грем'яче на високому (6-8 м над урізом води) лівому мисовидному березі р.Путилівки виявлено поселення, яке знаходиться на приватній присадибній ділянці гр. С.Кардаша. На площі 100 x 60 м зібрано фрагменти кружального посуду XII-XIII ст., ніж. Культурний шар потужністю 0,3 м відзначається слабкою насиченістю речовими матеріалами (рис.1,Б)

На відстані 800 м на південний захід від с.Грем'яче на піщаній дюні, що підвищується над заболоченою низовиною правого берега р.Путилівки, зафіксовано багатопшарове поселення епохи неоліту-бронзи. На площі 120 x 60 м зібрано підйомний матеріал, який складається з дуже дрібних уламків неолітичної кераміки, крем'яних знарядь. Культурний шар слабо насичений артефактами і досягає потужності 0,2-0,25 м.

В 300-х м західніше села Липно в уроч. Велике поле, на незначному пагорбі, який підвищується над заболоченою низовиною лівого берега безіменної річки, виявлено залишки поселення. На площі 60 x 80 м зібрано фрагменти кружальних горщиків XII-XIII ст. Шурфуванням встановлено, що потужність культурного шару сягає 0,4-0,5 м. У 500 м північніше цього поселення знаходився курганний могильник (рис.1,Б), який, судячи з розповідей місцевих жителів, нараховував 10-13 насипів. У 1980 р. могильник був розораний під колгоспне поле. Весною 1987 р. на цьому місці трактором випадково виорано меч, який передала експедиції вчитель історії М.Футрук. Меч датується XI ст., до цього часу, очевидно, слід віднести і знищений могильник.

У Ратнівському районі розвідкові роботи проводилися в околицях озера Мшане та в басейні р.Прип'ять (рис.1,А).

На віддалі 1,5 км на південний схід від с.Глухі по лівому березі р.Вижівки на невеличкій розвіяній піщаній дюні зібрано біля двох десятків ретушованих крем'яних відщепів періоду енеоліту-бронзи. У 100 м на південний захід від дюни знаходиться курганний могильник, що нараховує 7 курганів, один з яких розкопаний.

За 4 км південніше с.Проход в уроч. Ясени серед заплави правого берега р.Прип'ять на піщаній дюні, що великим пагорбом підвищується на 1,5-2 м над заплавою річки, серед молодого соснового лісу виявлено курганий могильник, який нараховує 13 насипів. Курганні насипи мають чітку півсферичну форму із заглаженою вершиною; висота їх до 1,5 м. Один з курганів розкопаний і на його місці залишилися сліди шурфу, який по глибині сягав нижче рівня давнього горизонту.

На віддалі 500 м на південний захід від оз.Мшане на високім піщаній дюні в сосновому молодняку виявлено курганий могильник, який нараховує 7 насипів. Кургани чіткої півсферичної форми мають дещо розпливчаті краї; діаметр їх основи - в межах 10 м, висота не перевищує 1 м.

1. Fitzke J. Tegeroczne badania archeologiczne na Wolyniu //ZOW. - 1938. - N13.
2. Гупало В.Д., Артюх В.С. Новые древнерусские памятники Волынского Полесья //Вестник Львовского университета. - 1986. - Вып.9. -С.43-48.
3. Гупало В.Д. Розкопки давньоруського курганного могильника біля с.Берестяне на Волині //Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині. - Львів, 1991. -С.32-34.

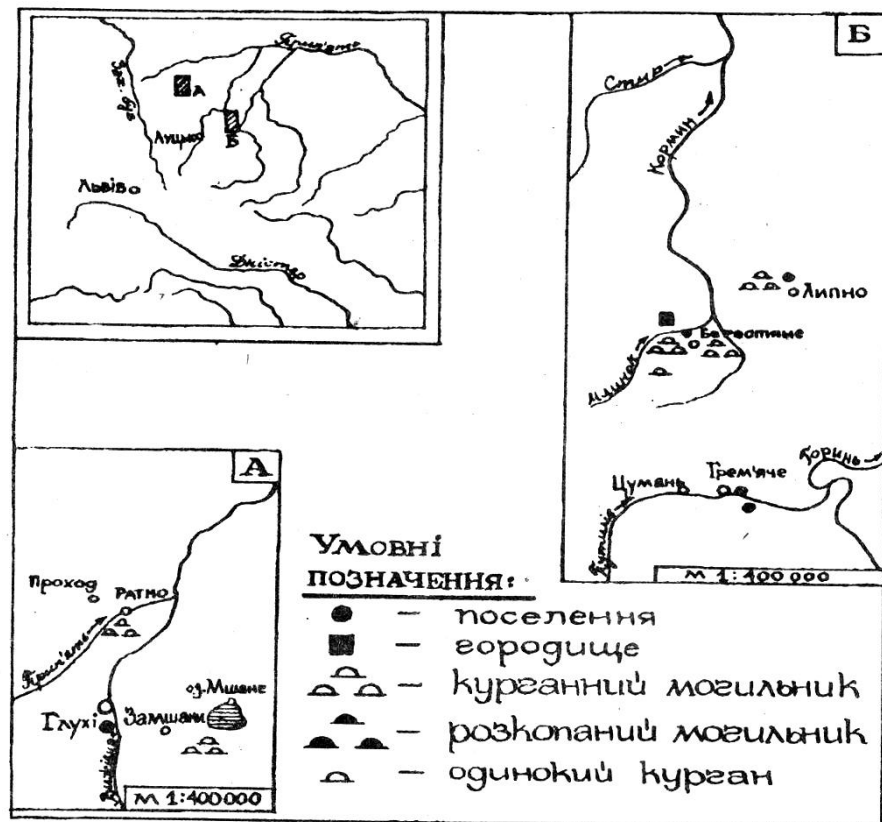

Рис.1. Схематична карта місцезнаходження пам'яток:

А - Ратнівський р-н, Б - Ківерцівський р-н.

Abb.1. Fundstellen Siedlungen, Burgwallen und Grabstatte:

А - Kr. Ratno; Б - Kr. Kiwerzi.

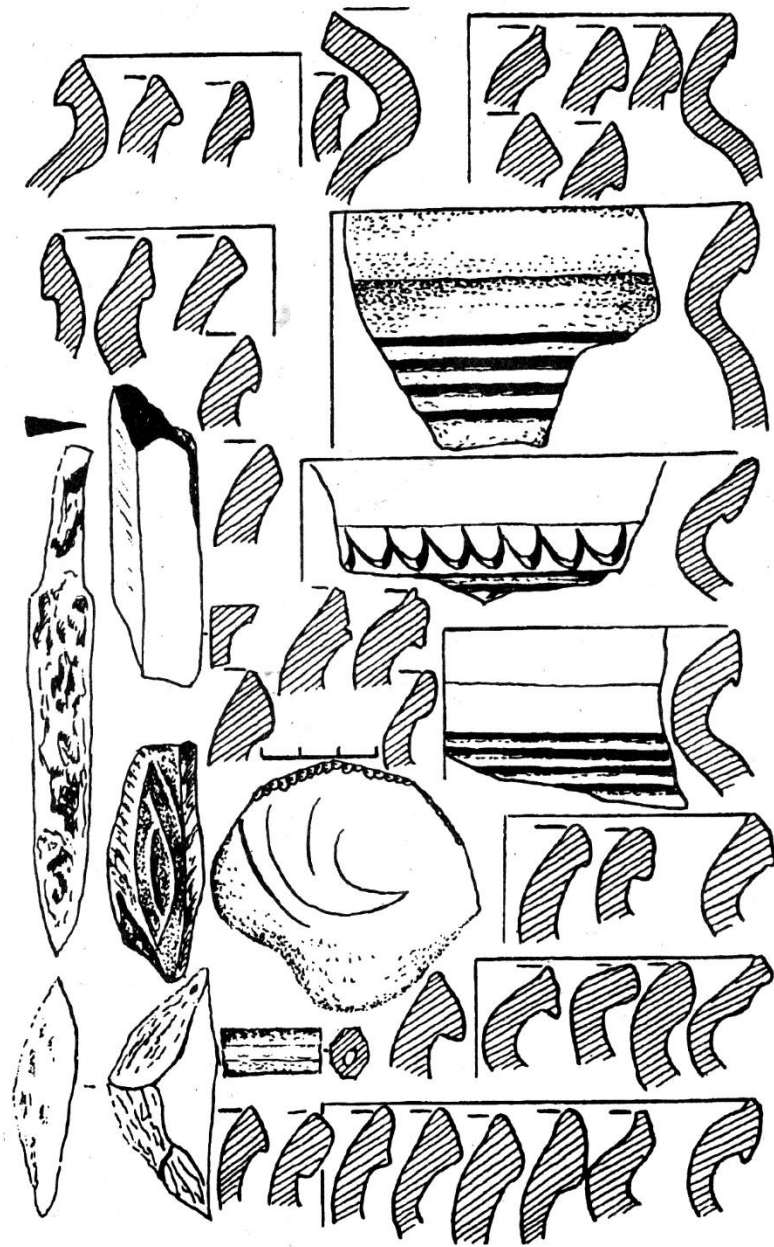

Рис.2. Речовий матеріал з городища біля с.Берестяне.
 Abb.2. Funde von archäologische Erforschung von Burwall Berestjane.